

EMAKUME BASERRITARRAK, FUNTSEZKOAK BEZAIN AHAZTUAK

Baserritar bat abereak gobernatzan edo traktorea gidatzen irudikatu beharko bagenu, ziurrenik gizon heldu bat imajinatuko genuke. Erreportaje honetarako elkarrizketatu ditugun baserritarrek, ordea, erakutsi digute iruditeria folkloriko horren atzean badaudela landa eremutik bizitzeko hamaika modu, aitortzarik jasotzen ez dutenak. Gogorarazi digute badaudela emakume baserritarrak, urteetan baserrien sostengu izan direnak eta herritarrei jaten eman dietenak, baina senarraren, semearen, nebaren edo dena delako gizonaren itzalean utzi dituztenak. Urriaren 15ean ospatzen da landa eremuko emakumeen nazioarteko eguna, eta nabarmendu dutenez, zer ospatuaz gain, badute zer borrokatu.

Egoera irauli ez bada ere, emakume baserritarren eskubideetan emandako pausoak argi ikusi daitezke, eta horren arrazoietakoa bat da 1990eko hamarkadan lehen sektoreko emakumeak saretzen eta ahotsa altxatzen hasi zirela. Bakar-dadean bizi zutena elkartrukatu zuten, eta sindikatuekin batera gutxieneko eskubideak bermatzeko exijitu zuten. 1990eko hamarkada arte emakume batek ezin zuen baserriko titulartasun partekaturik eskatu, eta Gizarte Segurantzaren alta emateko oztopoak zituzten 2000. urtean ere. “Kontuan hartu behar dugu Berdintasun Legea 2007an sortu zela, ez gara Francoren garaiaz hitz egiten ari”, ohar-tarazi du Alazne Intxauspe Elolak (Andoain-Iurreta, 1984), EHNE Bizkaia sindikatuko eta Etxaldeko Emakumeak elkarteko kideak.

Baina zer dakar titulartasun konpartitua izateak edo Gizarte Segurantzaren kotizatzeak? “Langile nortasuna ematen du eta eskubideak lortzeko ezinbestekoa da. Horri lotuta doaz dirulaguntzak, erakundeetan parte hartzeko eskubidea eta abar”, argitu du Maitte Aristegi Larrañagak (Bergara, 1962). EHNE sindikatuan aritu zen emakume baserritarren oinarriko eskubideak lortzeko borroka-

ren hastapenetan, eta gogoratu du “egoera oso latzak” ikusten zituztela. Bizitza osoan baserrian lanean ari ziren emakumeak batere eskubiderik gabe egotea, esaterako. Horixe izan omen zen baserriko emakumeak antolatzen hasteko arrazoi nagusietako bat: “Legea berez oso eskasa zen, emakumeon eskubideon aurkakoa, argi eta garbi, baina aplikazioa ere matxista zen kasu gehienetan, oztopoak izugarriak ziren”. Kasurik gogorrenak oroitzen ditu Aristegik, besteak beste, alarguntzen edo banatzen baziren inolako babes eta eskubiderik gabe geratzen ziren emakumeenak.

LEGEAK, GARATU GABE

Egoera apur bat hobetu dela onartzen du Aristegik, baina Intxauspek kritikoki begiratzen dio aldaketari. Haren arabera, 2011n sortu zen titulartasunaren legea ez da batere garatu, eta ezjakintasuna eta informazio falta dute bai baserriko bai administrazioko langileek. Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako andreei eragiten dien Emakume Nekazarien Estatutua (ENE) aho batez onartu zuen Legebiltzarrak 2015ean, emakume baserritarren azken urteetako borroka-erakundearen lortu zutena, baina, Intxauspek gogorarazi duenez, paperean ge-

ratu da, fruiturik eman gabe. Ideia bera jasotzen du Leire Milikua Larramendik (Abadiño, 1985) Lisipe bildumako *Lur gainean, itzal azpian. Emakume nekazariak eta parte hartzea* liburuan: “Sentipen orokortua da ez dela egon eta ez dagoela ENEren edukia lantzeko, zabalteko eta hedatzeko interesik”.

Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoaren kasuan, 1980an izan zuten lehen estatutua, “lanetan parte hartzen duen bikotekide” gisa aitortzen zituena etxaldeko emazteak. 2010ean lortu zuten bikoteen estatus-berdintasuna, GAEC (*Groupement agricole d'exploitation en commun*) elkarte formula sortutakoan. Datu esanguratsu gehiago azalerazi dituzte Lurramako antolatzaileek: emazte laborariak 2008ra arte itxoin behar izan zuten langileen erregimen orokorreko amatasun baimen bera lortzeko. Azaroaren 10etik 12ra antolatu dute aurtengo Lurrama, *Emazte laborariak argitan* lemapean, hain zuzen ere, emakume baserritarrei aitortza egiteko eta haien eskubideez jarduteko.

Eskubideak eskubide, titulartasun konpartitua lortzeko muga batzuk daude, ezkondata egotea edo izatezko bikote izatea beharrezkoa da, esaterako. Intxauspek azaldu du ez diela inork argitu titulartasun partekatua abantailak dituen ala ez, eta zailtasunak saihesteko bide berriak bilatzen ari dira: “Hemen emakume gehienak hasi gara sozietat-

Alarguntzen edo banatzen ziren emakumeak inolako babes eta eskubiderik gabe geratzen ziren

te zibilak sortzen edo errazagoak diren beste formula batzuk erabiltzen”. Titulartasunaren auzian egon den beste arazo bat azpimarratu du: batzuetan etxalde bateko titularkidea den andreak ez du bertan lan egiten, edo ez du lehen sektorearekin loturirik ere, baina dirulaguntzak lortzeko baliatzen dute, nahiz eta onuradunak ez izan proiektuan benetan diharduten emakumeak. Legea garatzeko eta erregulatzeko urrats asko egin behar direla nabarmendu du Intxauspek: “Ez da laguntza nahikorik ematen tramitazio horiek ahalbidetzeko, eta 60 urteko emakume batentzat telematikoki egitea ez da errazena. Historikoki egon den diskriminazio hori oraindik ere badago”.

Hortaz, egun ere adineko emakumeak dira kaltetuenak, eta urteetan egindako lanagatik ia ordainik jasotzen ez dute-

nak. Izan ere, aurreko legeak zuten beste eragozpenetako bat zen ez zituela kontuan hartzen normalki emakumeek egiten zituzten lanak, adibidez, produktuen eraldaketa edota salmenta. Baserritar emakumeen figura gizonen itzalean eta “familia-laguntzailearena” bezala ipintzen dela azaltzen du Milikuak, aipatutako liburuan: “Familia-laguntza’ figuraren bitartez, emakume horien eta haien lanaren ikusezintasuna formal eta normalizatua izan da”. Are gehiago, baritze eta animalien kargu dena gizona edo emakumea izan, baserritarra kontsideratzen da edo ez. Lan berbera eginda, aitortza desberdina da. Aristegik azaldu duenez, baserriko emakumeenganako begirune eta errekonozimendu “oso-oso apal” hori ez da soilik Euskal Herriko kontua. Ziurtatu duenez, egoera ez da hobeia Europan, zenbait herrialdeetako ordezkariekin egindako bileretan ikusi duenez.

Europan izandako bilkura horietako bat izan zen Via Campesina nazioarteko baserritarren koordinadorak *elikadura burujabetza* kontzeptua sortu zueneko, 1990eko urteetan; bertan izan zen Aristegi, euskal herritarren ordezkari gisa. Elikadura burujabetzaren ideia funtsezkoa bihurtu da egungo baserritar zein herritar askorentzat, eta urriaren 16a borroka hori gogorarazteko baliatzen dute urtero. Intxauspek argitu du Etxaldeko Emakumeentzat berebiziko

garrantzia duela egun horrek, eta Via Campesinaren lana goraiatu du, mugimendu hori baitago horren atzean.

AUZOLANA, GAINEZKA EZ EGITEKO

Egoera gertutik ezagutzeko, Garaiko (Bizkaia) Etxeita baserrian elkartu gara Etxaldeko Emakumeekin, baita Via Campesinaren bitartez Mozambiketiko etorritako emakume laborari talde batekin ere. Auzolana deitu dute Etxeitan: “Aurten sagar asko dago eta Anitak, gure kideak, laguntza behar du sagar zukua egiteko. Animatzen zara?”, iragarri dute. Goizean goizetik euria barra-barra ari duen arren, auzolanak aurrera jarraitzen duela ziurtatu dute antolatzaileek: “Mantsoago joango gara, baina bagoaz”. Ana de la Maza Llaguno (Algorta-Garai, 1991) duela lau urte hasitako Garai Kontserbak proiektuko kidea da, eta lehen aldia du auzolan batean; aurrekoetan, egin-beharrak arintzeko gertukoak laguntza izan du. Ordea, iazko urriko proiektuak gainezka egin zion: “Uste dut izan zela administrazioetatik daukagun babes eta errekonozimendu faltagatik, eta gu bakarrik gabiltzalako denarekin borrokan. Iaz gainezka egin nuen, lana ez da amaitzen, maiatzetik zabilta oso topera lan egiten...”. Une horretan jo zuen EHNEk antolatutako eskola agrofeministetan parte hartzera, eta nahiz eta bi haur izanda zail egin zitzaion denbora aurkitzea, “merezi

Ana de la Maza, Algortan jaioa da, baina 20 urterekin Garaiko baserri batera lekualdatu zen. Garai Kontserbak proiektua martxan du duela lau urtetik.

Baratze eta animalien kargu dena gizona edo emakumea izan, baserritarra kontsideratzen da edo ez. Lan berbera eginda, aitortza desberdina da

izan zuen”. “Tailerrak asko mugitu ninduen. Babesa sentitu nuen, zaintzarako eta hitz egiteko gela zen”.

Orduetik saretuta dago Etxaldeko Emakumeekin, eta auzolanean dabiltzan hamar bat lagunei sagar zukua erortzen ez zaiela ziurtatzeko zeharka begiratzeko dien bitartean, berretsi du aldaketa izugarria izan dela. “Sekulako indar hartzea izan da; elkarrekin borrokatzea eta hausnartzea oso polita izan daiteke. Euskal Herrian daukagun baserri gehienetan eredu familiarra da, eta zure lanetan sartzen zara eta azkenean bakarrik zaude, betiko jendearekin eta zure sektorekoekin. Saretutakoan, arazoa ia berdina edukitzen ditugula kontura-

tzen zara, eta norbere proiektuan baina aldi berean globalean pentsatzen duzu". Hain globalean, ezen, Mozambiketiko ere etorri baitira De la Mazaren proiektua ezagutzera, eta nahiz eta dena pilatu zaion egun berean eta iritsi ezinik ibili den, Via Campesinako sustatutako *Nekazaritiko nekazarira* ekimena bezalakoak oso aberasgarriak direla deritzo.

Azpitarratu du Via Campesina dela nazioartean antolatuta dagoen tamaina horretako mugimendu bakarra: "Orain badirudi baserritarrak garena tradizio zaharren eta folkloreak antzezleak, frikiak. Baina baserritarrak gara janaria egiten dugunak, hori da gure lana! Janaria behar dugu bizirauteko, oinarria da!". Etxaldeko Emakumeek argi dute zein den oinarri horren eredu: agroekologikoa. "Lehen sektoreak iraungo badu izango da txikian eta agroekologikoan. Alegia, lurra zainduz gizartea zaintzea. Eredu infinitua dela esaten da, prozesuen prozesua, eta beti hobekuntzak bilatzen dituen lurrarentzat eta gizartearentzat". Intxauspek ere bat egin du De la Mazarekin, eta kritikatu du administrazioek eredu industrial bultzatzen dutela, agroekologian dihardutenei entzungor eginda: "Guretzat bi sos daude eta nahi dute horrekin gu konforme geratzea. Nekazaritza ereduaren aldeko hausnarketa ezinbestekoa da. Ahaztu haragi sintetiko eta tomate hidroponikoak. Eredu jasangarri baten aldeko benetako apustua egin, eta balio batzuk adostu", mintzatu zaie agintariei.

Bien esanetan, erakundeek oztopoak besterik ez dituzte jartzen, eta lana erraztu ordez neketsuago bilakatzen dute: "Nik uste dut aspalditik mezu garbia ematen dugula, alegia, guk uste dugula badakigula nondik joan behar den, baina Mixel Berhokoirigoinek beti esaten zuen bezala, arazoa ez da teknikoa, arazoa politikoa da". Sakoneko aldaketen beharra mahai gainean jarri dute, eta horrek ekarriko luke gizartea eta sistema bera ere aldatzea.

De la Mazak gertutik atzeman ditu nekazaritza ereduak izan dituen aldaketak. Goi mailako ikasketak eginda, hiririk landara joan zen duela hamar urte, baserrian bertan jaiotako bere bikotekidearen familiarengana: "Ikusi dut zelan jaio zirenean zetozen eredu agroekologikotik; orain hitza jartzen diogu, baina lehen ere praktika horixe zen: euren ama soroa lantzen bai gariarekin bai fruta eta barazkiekin, eta animalia apurtxo batekin". Oroitarazi du eredu

LURRAMA. Azaroaren 10etik 12ra izango da aurtengo Lurrama, eta Emazte laborariak argitan izango da lema, haiengan fokua jartzeko asmoz.

“Etxe honetan nire borroka izan da nik ere traktorea erabiltzea eta eurek beldurra galtzea”

ANA DE LA MAZA

agroindustrialia 1990eko hamarraldian Europatik bultzatu zutela, eta txikian eta salmenta zuzenaren bidez funtzionatzen zutenak "pobre, ezjakin eta ez profesional" gisa tratatzen zituztela.

Orain, De la Mazari esaten diotenean belarrak kimikoekin erre behar dituela, "betidanik hala egin delako", galdetzen die ea beren amak nola egiten zuen, "betidanik" hori uste baino berriagoa baita. Amonen moduekin berriro konektatu behar dela dio, egungo eredu industrialia ez baita bideragarria. Hori bai, erreminta modernoagoekin eta argindarrarekin, prozesua samurtzeko. Bere baserriko eredu jarri du adibidez: "Gaur sagar zukua egin ostean geratutako soberakinekin nire behiak elikatuko dira egun batzuetan, eta behien kaka hori orturako erabiliko dut; ez dut hondakinik sortzen eta ez dut ongarririk ekartzen ez dakit nondik". Zikloa betetzen da horrela.

EMAKUME BASERRITARRAK, ZAINZAILA

Hiritik baserrira egindako saltoan De la Mazak sektore maskulinizatuaren ondorioak jasan zituen, eta gaur egun ere desberdintasunak daudela dio. Hasierratik ekin zion etxaldeko zenbait lan egiteari, baina genero rola direla eta, kosta egin zitzaion familiak onartzea, esaterako, emakumea izanda ere traktorea erabili zezakeela. "Etxe honetan nire borroka izan da lortzea nik ere makinaria hori erabiltzea eta eurek beldurra galtzea, zeren euren imaginarioan emakumeak arriskutsuagoak gara traktore batean". Ikuspegi feminista lehen sektorean ere txertatzea ezinbestekotzat jotzen dute antolatuta dauden emakume nekazariak, eta alderantziz, lehen sektorea mugimendu feministan txertatzea ere bai. De la Mazak puntu garrantzitsu bat zehaztu du, Milikuak liburuan ere xehatzen duena: "Baserritarrak gara, baina landa eremukoak ere bai". Administrazioen politiken ondorioz landa eremuko emakumeak "hirietatik oso baztertuta" daudela salatu du, Garaiko adibidea emanez: "Hemen ez daukagu inongo zerbitzurik, ez daukagu garraio publikorik, ez medikurik, ez dendarik, ez umeak zaintzeko zerbitzurik, hirien menpe gaude".

Intxauspek erakundeek eskatu die landa eremuan irakurketa feminista egiteko eta zaintza ere erdigunean jartzeko. Hain zuzen, azaroaren 30eko greba feminista orokorrak zaintza sistema iraultzeko eskatuko du, eta emakume nekazariak berretsi dute badutela zaintzaren inguruan zer aldarrikatu. De la

VIA CAMPESINA. Mozambikoko nekazari talde bat Garai Kontserbak proiektua ezagutzen izan da, Via Campesina mugimenduaren bitartez, Etxaldeko Emakumeekin batera. Ezkerrean makurtuta, Alazne Intxauspe.

Mazak kritikatu duenez, landa eremu-ko emakumeei hirikoei baino inplikazio handiagoa eskatzen zaie zaintza eta erreproduzio lanetan, besteak beste, autoaren menpe egoteak eta haurrak hara eta hona eramateko denbora luzeagoa behar izateak jarduna zailtzen baitie. Era berean, uste du norbere burua zaintzearen eta lan eta deskantsu tarteari zehaztearen gainean gogoeta handiagoa egiteke dagoela, eta argi dauka zaintza lanen banaketa orekatzeko dela bidea. “Baserriko lan bat egin behar dudanean, esaten dute ‘umeekin zer egingo duzu?’ Umeekin aita daukate!”. Milikuak liburuan jasotzen duenez, zaintza lanen ardura emakumeengan egoteak eragozten du haiek erabakiguneetan edo bileretan egotea, hau da, parte hartzea sustatzeko traba izan ohi da gizonen familiaren edota etxearen ardura beren gain ez hartzea.

“Ezin da zaintza sistema ulertu bizitzaren zaintza ulertu gabe: haziak, lurra, animaliak... jaten duguna”

ALAZNE INTXAUSPE

Esanak esan, emakume baserriaren errebindikazio nagusia zera izango

da azaroaren 30ean: “Ezin dela zaintza sistema ulertu bizitzaren zaintza ulertu gabe: haziak, lurra, animaliak... jaten duguna. Zaintza hori guztia gabe ezin dela bizirik iraun”, laburbildu du Intxauspek. Gizartearen zaintza nekazarien eskuetan dagoela nabarmendu dute, eta De la Mazak politikariei erantzukizuna eskatu die: “Hasi zaintzen lehen sektorea, hasi eredu agroekologikoaren alde egiten. Badakite eredu industrialia ez dela batere bideragarria, baina halere ez dute atzera egiten”.

Greba feministan, baserriko eta familiako lanen artean denbora bilatuko dute euren aldarrikapenak kalera eramateko. “Emakume baserritarrak oso gutxi gara, baina hemen gaude, esateko lehen sektorean aldaketa bat ematen bada izango dela emakumeon zaintzatik egindakoa”, garbi du De la Mazak. Bere iritziz, gizonen jarraitzen dute produktibotasunaren parametroetan pentsatzen, eta emakumeak dira zaintza globalaren gainean sentsibilizatzen hasi direnak.

Mozambikoko emakume laborariek ere euren herrien zaintzarako ideiak hartuta alde egin dute Garaitik, “asko ikasi” dutela jakinarazita: “Guk ez daukagu sagarrak, baizik tamarindoak, laranjak, azukre kanaberak... baina zukuak eta marmeladak egiteko baliagarri zaigu hemengoa”. Urteko sasoi batzuetan elikagai mordo biltzen dute, baina adierazi dutenez, haien erronka nagusia da produktuak botilaratzea eta pasteurizatzea, urte osorako jakiak gordetzeko eta goseari aurre egiteko aukera izan dezaten. Auzolanean, arrastoa utzi diete elkarri hango eta hemengo laborariek. De la Mazak baserrian jarraitu du zuku botilaratzen, lanez gainezka baina indarrez beteta, Mozambikoko nekazariak “*fuera campesina*” esanez egindako agurrek hunkituta eta auzolaneko emakumeen laguntzak babestuta. ●

Uxue Alberdi
Begoña Durruty

BELARRIKO KILKERRA

Ahozkoak idatzira ekarritako istorioak; ahotsa begira; belarrikoa paperera.

elkar
www.elkarargitaletxea.eus

